

УДК 657.43

Н.С.АКИМОВА, канд. екон. наук

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Н.В.НОВИЦЬКА

Харківська національна академія міського господарства

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ

Викладено основні недоліки існуючої системи обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Запропоновано методи, яких необхідно вжити для вирішення завдань з усунення цих недоліків. Представлені різні точки зору щодо визначення термінів дебіторської та кредиторської заборгованостей. Основні завдання внутрішнього аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей, проведення перевірки за умов комп'ютерної обробки даних.

Формування системи ринкових взаємовідносин в Україні зумовлює необхідність реформування української промисловості. Перехід від падіння до зростання українського промислового виробництва потребує вироблення стратегії післякризового розвитку виробництва, спрямованої на забезпечення глибоких якісних зрушень у системі економічних відносин. Серед пріоритетних напрямків даної стратегії українські фахівці з економічних питань відзначають фінансове оздоровлення підприємств, і, насамперед, подолання затяжної і глибокої кризи неплатежів. Фінансова незалежність та участь вітчизняних господарюючих суб'єктів у міжнародних економічних відносинах зумовлюють необхідність безперервного забезпечення виробничого циклу оборотними засобами. Розвиток принципово нового підходу до проблем платіжно-розрахункових відносин між суб'єктами ринку зумовлює необхідність досліджувати похідну уповільнення даних відносин – дебіторську заборгованість. Стан розрахунків з дебіторами на вітчизняних підприємствах є напруженим, що виявляється у значних сумах заборгованості і тривалих термінах її погашення. Надання економічним суб'єктам повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування змушує особливу увагу приділяти розрахункам з різними контрагентами. Облік дебіторської заборгованості є одним з найбільш складних та суперечливих питань, що зумовлено проблемою неплатежів.

Як свідчать проведені фахівцями з обліку та аналізу теоретичні та практичні дослідження, питанням організації обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості приділялася недостатня увага, внаслідок чого ускладнюється дотримання основних методичних принципів ведення обліку, спотворюється інформація про фінансовий

стан підприємства, стан розрахунків, знижується ефективність прийняття управлінських рішень.

Разом з цим, багатоаспектність проблеми зумовлена складністю і різноманітністю суб'єктів та об'єктів розрахунково-платіжних відносин, що вплинуло на суперечливий характер нормативних документів, а також на рівень розробок окремих теоретичних і практичних аспектів методології бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованостей.

Серед основних недоліків існуючої системи обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованостей виділяють такі [1]:

а) для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління в процесі антикризового регулювання фінансово-господарського стану істотне значення мають актуальність і якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що формується на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Однак форма бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, яку рекомендували нормативно, не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання. Крім того, облікові реєстри що є рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення. Це зумовлює неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість в обсязі і вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків з дебіторами зокрема і заборгованості загалом з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання, складання рекомендацій щодо її попередження;

б) невіршені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської і кредиторської заборгованостей, оцінки поточної дебіторської і кредиторської заборгованостей за продукцію, товари, роботи та послуги;

в) застосовувати в наших умовах традиційні за кордоном методики аналізу заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами.

Крім того, загальна криза неплатежів, характерна для сучасної української економіки, змушує сумніватися в об'єктивності, своєчасності і корисності отриманих результатів аналізу. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь його впливу на фінансово-господарський стан підприємств. Зазначені проблеми вказують на не-

обхідність пошуку специфічних засобів аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей, спрямованих на отримання інформації комплексного характеру, достатньої для прийняття рішень щодо глибини кризи неплатежів аналізованого суб'єкту.

Для розв'язання таких питань необхідно вирішити такі задачі:

- дослідити економічну сутність та умови виникнення дебіторської і кредиторської заборгованостей в сучасних умовах господарювання, доповнити її класифікацію та обґрунтувати критерії визначення;
- визначити теоретичні і практичні аспекти удосконалення існуючої методики бухгалтерського обліку заборгованості та її рефінансування;
- розробити методичні рекомендації з удосконалення бухгалтерського обліку простроченої та безнадійної заборгованості;
- проаналізувати сучасний стан дебіторської і кредиторської заборгованостей промислових підприємств та розробити рекомендації щодо покращення їх фінансового стану;
- розробити рекомендації з впровадження автоматизованої системи бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Теоретичною і методологічною основою для вивчення цих питань якнайдокладніше повинні бути економічна теорія дебіторської та кредиторської заборгованостей, законодавчі та нормативні акти, що регламентують платіжно-розрахункові відносини суб'єктів господарювання, методичний та інструктивний матеріали з бухгалтерського обліку, звітності та аналізу, праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців із теорії і практики бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей в умовах антикризового регулювання фінансово-господарського стану, статистичні дані.

Разом з тим, вивчення наукових праць та практика господарської діяльності свідчать про те, що деякі з теоретичних положень відносно трактування розрахунків, заборгованості та зобов'язань є дискусійними, а ряд важливих аспектів їхньої організації, оцінки та методики обліку потребують удосконалення.

Поточна дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає впродовж нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу [2].

Дебіторська заборгованість – це частина оборотного капіталу, а також вимоги на його отримання у вигляді готівки, матеріальних та інших ресурсів від господарюючих суб'єктів, тобто це майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів.

Кредиторська заборгованість – це сума, яку повинно сплатити підприємство (організація) в установлений термін юридичним або фізичним особам (кредиторам) внаслідок отримання ним коштів у грошовій або інших формах [3].

На думку одного із зарубіжних економістів, дебіторська заборгованість включає в себе усі вимоги підприємства до інших юридичних або фізичних осіб щодо грошей, товарів чи послуг. У більшості випадків виділяють два головні види дебіторської заборгованості: торговельну та особливу (неопераційну).

Зобов'язання визначають як можливі майбутні пожертування економічними вигодами [4].

Зобов'язання виникають через існуючі обов'язки підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству в майбутньому. Як правило, підприємство має кілька видів зобов'язань і значну кількість кредиторів, так само як і дебіторів. Отже користувачам фінансової звітності необхідно мати можливість визначати величини і типи дебіторської та кредиторської заборгованостей із фінансових звітів. Перевірка фінансових звітів незалежними аудиторами є достатнім для того, щоб користувачі були впевнені у тому, що всі зобов'язання та розрахунки з дебіторами належним чином визначені, оцінені та включені до фінансових звітів відповідно до вимог чинного законодавства та П(С) БО. Щоб задовольняти ці вимоги, дебіторська і кредиторська заборгованості повинні бути визначені та класифіковані належним чином.

В умовах формування і становлення нових соціально-економічних відносин актуальним є створення ефективного внутрішнього аудиту та вдосконалення його структури.

Останнім часом в Україні приділяється особлива увага вдосконаленню організації внутрішньогосподарського контролю, про що свідчить велика кількість статей в періодичних виданнях. Питанням внутрішнього аудиту приділено набагато менше уваги і майже не розглядаються проблеми внутрішнього аудиту операцій з кредиторською та дебіторською заборгованостями.

Як показали дослідження, навіть на великих підприємствах майже відсутні спеціальні служби внутрішнього аудиту, що дало б змогу запропонувати комплекс заходів, направлених на створення, постійне впорядкування та удосконалення системи внутрішнього аудиту з метою забезпечення інформацією керівництва про стан розрахунків для прийняття управлінських рішень та складання звітності.

При створенні цієї служби, на нашу думку, слід враховувати: економічну ефективність від її діяльності, способи відшкодування витрат

на аудит; величину підприємства і його фінансові можливості. На підприємстві доцільно було б розробити і затвердити „Положення про організацію системи внутрішнього аудиту”, що дозволило б регламентувати діяльність служби внутрішнього аудиту. В посадових інструкціях внутрішніх аудиторів повинні бути чітко визначені їх функціональні обов'язки, а внутрішнім аудиторам повинні бути надані можливості доступу до будь-якої необхідної їм інформації.

У процесі планування внутрішнього аудиту важливим етапом є розробка програми проведення перевірки операцій з обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей, що визначає характер, терміни і обсяги запланованих прийомів і способів аудиту. Також доцільною є розробка класификатору можливих порушень і помилок, ймовірність виникнення яких на конкретному підприємстві є значною. Зазначимо, що програма може бути значно деталізована відповідно до кожного виду дебіторської та кредиторської заборгованості.

Так, в програму аудиту дебіторської заборгованості можуть бути включені питання: перевірка критеріїв оцінки та визнання дебіторської заборгованості; нарахування резерву сумнівних боргів відповідно до облікової політики; перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості від реалізації продукції (робіт, послуг та товарів); перевірка правильності кореспонденції і відображення операцій з обліку дебіторської заборгованості; відображення результатів операцій з дебіторською заборгованістю в регістрах обліку і формах звітності та інші.

При проведенні перевірки в умовах комп'ютерної обробки даних аудитор повинен з'ясувати питання про технічне, програмне і математичне забезпечення комп'ютерів, а також системи обробки інформації. Аудитор повинен визначити, як впливають на організацію та проведення аудиту використання системи комп'ютерної обробки даних у господарюючого суб'єкта.

При застосуванні підприємством системи комп'ютерної обробки даних аудитор повинен узгодити з керівником можливість залучення незалежного експерта з метою вивчення комп'ютерної системи підприємства, а також способів перевірки з використанням системи комп'ютерної обробки даних.

1. Кузнецова С.А. Учет и анализ дебиторской задолженности в условиях антикризисного регулирования состояния предприятий (на примере машиностроительных предприятий Запорожской области): Автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.06.04 – бухгалтерский учет, анализ и аудит. – Тернополь: Тернопольская академия народного хозяйства, 2002. – 22 с.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. №237

3. Сурнина К.С. Усовершенствование учета дебиторской и кредиторской задол-

женности промышленных предприятий / Автореф. дисс. ... канд. экон. наук (08.06.04 – бухгалтерский учет, анализ и аудит). – Луганск: Восточноукраинский нац. ун-т им. В.Даля. – 19 с.

4. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку: Пер. з англ. О.Мінін, О.Ткач. – К.: Основи, 1999. – 943 с.

Отримано 10.06.2007

УДК 322.871 : 303.833

Н.І.ГОРДІЄНКО, канд. экон. наук, М.І.ДЕГТЯРЬОВ

Харківська національна академія міського господарства

ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ЄМКОСТІ ВТОРИННОГО РИНКУ ЖИТЛА

Розглядаються методичні підходи до визначення ємкості вторинного ринку житла.

Важливим напрямом дослідження специфіки кожного ринку є перехід від аналізу загальних характеристик до окремих його особливостей. Такий метод вивчення в маркетингу називають сегментацією ринку. Необхідність сегментації ринку житлової нерухомості виникла і стала актуальною в Україні з переходом до масової приватизації державного житлового фонду і вільного продажу та купівлі житлових помешкань.

Сегментація ринку – це інструмент, що використовується для прийняття оптимального економічного рішення, яке приносить максимальний прибуток. Ключовим етапом сегментації ринку є позиціонування – віднесення певної субстанції до сегменту ринку, що вивчається, а також визначення конкретних властивостей даної субстанції. В якості субстанції на ринку житлової нерухомості можуть виступати окремі будинки, окрема квартира, окремі види комунальної послуги тощо. Всебічно розглядаючи функціональні характеристики сегментації та позиціонування ринків, автори прийшли до висновку, що ці інструменти можуть використовуватися не лише для проведення традиційних маркетингових досліджень у сфері виробництва та реалізації товарів, але також можуть дати змогу значно точніше, ніж це зроблено до цього часу, визначити для кожного регіону України реальну ємкість ринку житлової нерухомості. Одержані з цим методичним підходом показники дадуть можливість розробити більш ефективні регіональні програми щодо прискорення покращення житлових умов населення України [1, 2].

Відомо, що одним з найважливіших відправних показників при розробці програми забезпечення житлом населення є показник ємкості ринку житлової нерухомості. В літературі цей показник визначається